

**KAPITTELSTRAAT: EEN ZO NIET GEMAKKELIJK TE
INTERPRETEREN GEVELSTEEN UIT 1581.
werk van beeldhouwer Jan Schoorman**

Luc Devriese

In de Kapittelstraat, vlak bij de kathedraal, kan je een nauwelijks bekende, nogal complexe gevelsteen bewonderen boven de ingang deur van het Kapittelhuis (afb. 1 en 2) niet te verwarren met het onder dezelfde naam actueel beter bekende gebouwencomplex tussen het Sint-Baafsplein, de Lange en

Afb. 1. Het Kapittelhuis anno 2017 in de Kapittelstraat, hoek houdend met de Hoofdkerkstraat. Het deurtje met de gevelsteen rechtsonder. In de achtergrond de Sint-Baafskathedraal.

de Korte Kruisstraat. Hij bevat twee wapenschilden en een fors vogelbeest. Wat stelt dat voor? Daarop is niet zomaar een antwoord te vinden. We worden gemakkelijk misleid door de heraldische vogel: het is geen adelaar, zoals op het eerste gezicht lijkt, maar de feniks van het Sint-Baafskapittel.

Afb. 2. De gevelsteen boven de toegangsdeur in de Kapittelstraat (foto 2017).

Drie machthebbers

Het antwoord op de vraag die we ons stelden vonden we – zoals zo dikwijls bij de kathedraal – in het standaardwerk van Elisabeth Dhanens over de onge-
meen rijke inhoud van deze kerk (1). Hieruit citerend (met eigen uitleg cursief): ‘Achtergrond met gegraveerde heraldische lelies en datum 1581. In het midden gehouden door een leeuw, het wapenschild van Gent; onderaan de spreukband: WAECT EN BIDT S.P.Q.G. (*afkorting van Senatus PopulusQue Gandavensis: het schepenenbestuur en het volk van Gent*); heraldisch rechts

(links voor de toeschouwer) het wapenschild van het graafschap Vlaanderen; onderaan de spreukband VLAENDEREN; heraldisch links de feniks van het kapittel met spreukband in de bek: GOD DOET MEER'. Deze beschrijving wordt in kortere versie overgenomen door M.C. Laleman in een in 2000 verschenen werk over de kathedraal (2).

Allicht vormt het geheel van de gevelsteen een voorstelling van de drie instanties die bijdroegen tot de uiteindelijke realisatie van het gebouw: land, stad en het Sint-Baafskapittel. Dat laatste was (en is nog steeds) de groep kanunniken die het plaatselijke hoofd van de kerk - in dit geval de bisschop - bijstaan. Dat waren machtige heren die het in dit huis en in de kerk voor het zeggen hadden. Logisch dus dat zij op de gevelsteen gesymboliseerd werden, al rijst hier wel de vraag hoe we de centrale positie van de stad Gent moeten interpreteren. Bij dergelijke composities is de rangschikking van het getoonde immers nooit lukraak gekozen.

Feniks

De vogel op het Kapittelhuis beantwoordt aan de traditionele voorstelling van de feniks in de heraldiek: als een adelaar, rechtop zittend op een brandstapel, met gespreide vleugels en het hoofd afgewend. Dit heraldisch type wordt immortalité genoemd (3). We zien inderdaad takkenbossen in de klauwen van het dier. Adelaars, arenden, houden liever wat anders vast...

We mogen aannemen dat dit symbooldier refereert naar de wederopstanding van de monnikengemeenschap uit de afgebroken Sint-Baafsabdij als kanunnikenkapittel. Ze werden, oorspronkelijk tegen hun zin in, toegewezen aan de vroegere parochiekerk Sint-Jans, die de naam van de abdij zou overnemen (4). Een andere interpretatie is: symbool van de heropstanding van de abdij na de Noormannentijd. Duidelijk is dat de kapittelheren, opdrachtgevers van de bouw van het huis met de gevelsteen, het symbool heel belangrijk vonden: ook binnenin is er een feniks als balksleutel in fraai houtsnijwerk te vinden (afb. 3).

Jan Schoorman

In de noteringen van de betalingen voor het maken van deze kunstwerken aangegeven door Dhanens wordt dezelfde naam vermeld voor de gevelsteen en de balksleutel: Jan Schoorman. De gelijkenis tussen de twee feniksen is trouwens opvallend. De jaartallen verschillen: 1570-1572 voor het houtsnijwerk en 1581 voor de gevelsteen. Dat laatste jaartal is wel zonderling, moeilijk te verklaren bij dit kerkelijk gebouw: Gent kende in die tijd een voluit calvinistisch bewind (1577-1584).

Over die Jan is wel een en ander geweten (5). Zijn schoonvader was beeldhou-

Afb. 3. Balksleutel met feniks uit het Kapittelhuis zelf (overgenomen uit Dhanens, 1965: nr. 39, afb. nr. 78). De ene vogelvleugel en een stukje van de banderol met het woordje GOD zijn afgebroken.

wer Jan de Heere, zijn schoonbroer de schilder en notoire calvinist Lucas de Heere. Hij woonde op of bij de Kalandeburg. Zijn vroegst bekende werk betreft het snijden van albasten statuetten voor de beeldengroep O.L. Vrouw op de Rade in de Sint-Baafskerk. Die opdracht kwam er dus nauwelijks een jaar na de grote beeldenstorm van 1566. Zijn naam wordt trouwens ook vermeld onder de kunstenaars die toen herstellingen uitvoerden in de kerk, maar dan wel onder de schrijfvorm Scoremans (6). Onder het calvinistisch bewind dat in 1577, ruim tien jaar na deze eerste opstand ingesteld werd, kapte Jan

Schoorman meerdere leeuwenkoppen die de nieuwe stadsversterkingen moesten bekronen, wellicht aan de poorten (1579). Hij wordt vermeld als ‘beeldesnydere’ bij een opdracht voor het maken van het beeld van de godin Ceres bij de nieuwe aanbouw van het Stadhuis in 1581-82. In 1577 en 1581 was hij samen met zijn schoonfamilie eveneens betrokken bij het ontwerpen en uitvoeren van de versieringen voor de ‘Blijde Intreden’ van resp. Willem van Oranje en de door de calvinisten naar voor geschoven nieuwe gouverneur d’Alençon. Dit belette Schoorman niet in 1584 nog een crucifix te vervaardigen voor de Sint-Baafskerk. Aan de zijmuur van de kapel van de schepenenbank van de keure in het Gentse stadhuis kan men nog steeds een merkwaardig werkstuk van hem bekijken en aflezen: een ‘memoriaelsteen’ voor een belangrijke gift onder de vorm van een stichting (fondatie) van wekelijkse en jaarlijkse schenkingen aan de armen door de rijke Gentse Piemontees Bernardin Rubeys. Jan Schoorman kreeg in 1578-79 de opdracht om die gedenksteen te vervaardigen (7).

Schoorman tussen calvinisten en kapittelheren

Bijna al het gekende werk van Jan Schoorman dateert uit de korte periode van 1577 tot 1585 dat de calvinisten de overhand hadden in het Gentse stadsbestuur. De hierboven aangegeven jaartallen brengen ons bij een moeilijk op te lossen vraag. Hoe kon Jan Schoorman het gedaan krijgen: zo’n indrukwekkende reeks verwezenlijkingen in opdracht van zowel van de calvinistische schepenen als van personen die normaal gezien hevige opposenten moesten zijn van de stedelijke bewindvoerders: de geestelijke heren van het Sint-Baafskapittel. Hoe valt dit te rijmen?

Noten

- 1 Dhanens, E. (1965), *Inventaris van het kunstpatrimonium in Oostvlaanderen*, deel 5, *Sint-Baafskathedraal Gent*, Gent, Provinciebestuur, 1965, nr. 40, p. 60.
- 2 Laleman, M.C. (2000), Het stenen verhaal van de oudste stadskerk van Gent’ (met afb.). In Bouckaert, B. (red.), *De Sint-Baafskathedraal in Gent van Middeleeuwen tot Barok*, p. 91, Fondation Royaumont-Cerim en Ludion.
- 3 De Cleene, M., De Keersmaeker, J.P. (2015), *Compendium van dieren als dragers van cultuur*, deel 3, Gent, Mens & Cultuur, p. 98.
- 4 Devriese, L. (2013), Lucas Munichstraat. Een abt slaagt er in zijn eigen abdij te laten opheffen. In *Jaarboek Oost-Oudburg*, nr. 50, 233-241.
- 5 Van der Haeghen, F. (1913), Jan Schoorman. In *Biographie nationale*. Deel 21, Brussel, p. 929-930. De realisaties in het Kapittelhuis worden hierin niet vermeld.
- 6 Scheerder, J. (2016, postuum), Het Wonderjaar te Gent (1566-1567). In: *Verhandelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* nr. 36, p. 234 en 237.
- 7 Van Tyghem, F. (1978), *Het stadhuis van Gent*, Brussel, Kon. Academie, klasse Letteren, deel 1, p. 139-140 en 149; deel 2, p. 283 en 408.